

Een ambtelijke pool voor Noord-Limburg?

Is er een alternatief voor gemeentelijke herindeling?

Arno Korsten, 221007

Het meten van de bestuurskracht van gemeenten: 2002-2004

Enkele jaren terug werd bij gemeenten in geheel Limburg een bestuurskrachtmeting (bkm) uitgevoerd. Die gold als een soort nulmeting. Bestuurlijke opgaven werd in kaart gebracht. Dat betrof de reconstructie van bestaand beleid. Opgaven gingen dus over (ambities in) bestaand beleid. Die samenvatting werd door gemeenteraden vastgesteld.

Op basis daarvan ging de *commissie-Rutten*, de visitatiecommissie, aan de slag om te bezien wat van dat bestaand beleid werd uitgevoerd en wat de kwaliteit daarvan was. Deze kwaliteit werd beoordeeld met een *normenkader* en mondde uit in een *kwaliteitsmatrix*. De matrix kent vier rollen en drie niveaus van beoordeling. Uit die matrix rolden oordelen zoals voldoende, matig of onvoldoende. In totaal 47 gemeenten werd gescoord. Dus 47 rapporten met de naam opgavenprofiel en 47 met de naam 'bestuurskrachtmeting'. Het rapport over de bestuurskrachtmeting werd uiteraard niet door de gemeenteraad maar door de visitatiecommissie zelf vastgesteld.

De uiteindelijke bkm's werden vrijwillig aangeboden aan het provinciebestuur. Vrijwilligheid was een element in de procedure.

Deze procedure in *twee fasen* beviel redelijk goed. Ik heb die vergeleken met de visitatie van opleidingen in het hoger onderwijs, zoals van scheikunde en psychologie, en van het grote stedenbeleid. Daaruit resulteert een *geijkte praktijk van beginselen van behoorlijk visiteren*. De Limburgse aanpak voldeed aan die beginselen. De gemeenten erkenden en herkenden de foto van hun gemeentebestuur ook.

Minister Remkes betitelde die werkwijze, op basis van een (evaluatie)rapport van mi,j als best practice.

Tweede ronde van bestuurskrachtmeting

In Noord-Limburg zijn intussen, enkele jaren later, opnieuw bestuurskrachtmetingen per gemeente uitgevoerd door de visitatiecommissie-Rutten. Ook nu weer de vaststelling van een opgavenprofiel en wat daarvan terecht komt. Er volgt per gemeente een rapport, *geen twee meer*. Het geheel is iets *doelmatiger* opgezet. De gemeenten betalen nu ook zelf mee. En de commissie gaat na wat met het eerste bestuurskrachtrapport (uit de eerste ronde) gebeurd is. De commissie-Rutten biedt het rapport nu overigens aan aan B&W en niet aan de raad (als ik het goed heb).

De beoordelingsmethode is grotendeels *dezelfde*, met een zekere lichte afwijking. Hield de visitatiecommissie in de eerste ronde na afronding van het rapport nog haar mond over wat met het rapport moest gebeuren, in deze tweede ronde wenst de commissie toch iets duidelijker te zijn in het geven van een opinie naar aanleiding van het rapport, als gemeentebesturen daarom vragen. Mijn indruk is dat dit soms ook mondeling gebeurt naar B&W.

De bedoeling van die bestuurskrachtrapporten is zowel in de eerste als tweede ronde om te leren. Dat betekent: er je voordeel mee te doen. De zwakke plekken te verbeteren en de sterke

te behouden, of mogelijk ook verder te *verbeteren*. Die bezinning kan leiden tot voorstellen voor interne veranderingen, en/of betere samenwerking met maatschappelijke partijen (beter communiceren), en/of betere samenwerking met andere gemeenten om de regionale opgaven aan te kunnen of je op te trekken aan andere gemeenten voor eigen taken, en/of herindeling.

Als het niet goed gaat, is het niet makkelijk om te verbeteren. Verbeteren is vaak veranderen (in werkwijzen, gewoonten) en dat wil nog wel eens pijn doen. Gewoonten zijn ingesleten en dus ook manieren van doen.

Provinciebestuur

Het provinciebestuur heeft in de eerste ronde de rapporten ontvangen en beschouwt het als haar taak om systeemverantwoordelijkheid te nemen. Ze opent overleg met afzonderlijke gemeentebesturen of regio's. Ze vraagt: wat had u, gemeentebesturen, gedacht? Soms zijn gemeentebesturen actief buiten alles en iedereen om. Zo hebben enkele bestuurders de provincie opgeroepen om te handelen, richting herindeling (Waals e.a.). Nu in de tweede ronde. In betere samenwerking zien ze mogelijk niets of niet veel. Noord-Limburg heeft geen excellente traditie in samenwerken op Noordlimburgse schaal. Kranten hebben sinds 1970 niet veel bericht over 'proost' op de goede samenwerking en de producten daarvan. Van trots over samenwerking is al helemaal nergens sprake. Af en toe werd in het verleden zelfs met deuren gesmeten of iets dergelijks (burg Schrijen trok zich terug uit een rol als voorzitter) en recent loopt er weer een onderzoek van Berenschot naar die samenwerking.

Inmiddels is gedeputeerde Driessen, afkomstig uit Horst a.d. Maas, aan het verkennen geslagen. Toen de gemeenteraad van Meijel zich onlangs nog niet erg genegen toonde om een fusie met Helden en enkele andere gemeenten aan te gaan, kwam er een brief uit het in Maastricht gelegen provinciehuis. De druk wordt verhoogd.

Wat nu te doen?

De basisgedachte moet m.i. zijn dat elk gemeentebestuur het lot van de eigen gemeente in eigen hand moet nemen. Stimuleer als provincie evt. de zelfreflectie bij gemeentebesturen.

1. Immers, een gemeente is autonoom en gemeenten zijn opgenomen in de Grondwet. Hun positie is verankerd.
2. De hele procedure van bestuurskrachtmeting is bovendien een proces van onderop. Gemeenten hoeven namelijk niet mee te doen. Ze zijn zelf als gemeenten als ze wel meedoen opdrachtgever voor die metingen. Dus ligt 'wat met de resultaten te doen' bij hen.
3. Andere overheidsorganisaties moeten niet te makkelijk zeggen dat een gemeente maar opgeheven kan worden, zoals een provincie Limburg het immers ook niet aantrekkelijk vindt dat Brabant zegt dat Limburg moet verdwijnen. Kijk naar jezelf en doe een ander niet (zonder meer) aan wat je zelf niet wilt!

Herindeling misschien een optie?

Dat in het verleden provinciebestuurders landje pik speelden en vlijtig strepen trokken door gemeenten, is een aanpak die uit de tijd is, tenzij hele majeure omstandigheden in het geding zijn. Het kabinet zegt ook: herindeling alleen van onderop en er moet draagvlak voor zijn.

Daarnaast kunnen gemeenten ook beter gaan samenwerken. En misschien is er nog een ander alternatief dan DIE samenwerking en herindeling. Ik ga op beide in.

Alternatief 1: Samenwerking volgens SETA-concept

Eerder heb ik met enkele personen zoals onder meer (inmiddels oud-) burgemeester Nuytens van Valkenburg a.d. Geul, een juridisch en nog een ander adviseur, een politiek wetenschapper, een gemeentesecretaris een alternatief verkend, dat los stond overigens van bestuurskrachtmeting.

We hadden geen opdrachtgever en vroegen ons af: kan het anders dan dat improductieve samenwerken dat je soms ziet in de vorm van strijd om de bezetting van plaatsen in regio-organen. Als het orgaan er eenmaal is en de plaatsen zijn verdeeld, dan wordt het soms een tijd oorverdovend stil. Hier volgt de functie het structuurdebat, terwijl de leerboeken juist zeggen: *structure follows function*.

Ook iets anders verwonderde ons. Waarom steeds maar weer als een reflex herindeling van stal gehaald als schijnbaar wondermiddel. Altijd maar dat opschalen: groot, groter, grootst.

Herindeling heeft wel een paar voordelen maar ook **nadelen**. Tot de voordelen behoren de volgende.

1. Je hebt één bestuurlijk aanspreekpunt terwijl je eerder meerdere gemeenten had.
2. Voor regiokwesties is er minder bestuurlijke drukte; er zitten minder bestuurders aan tafel. Een paar burgemeesters bij elkaar werkt op het eerste gezicht wat makkelijker dan een grote groep.
3. En herindeling vergroot het ambtelijk apparaat, leidt tot taakverdeling en minder eenmansposten.
4. Je kunt wat meer als grotere gemeente. Er is soms iets meer budget van het Rijk beschikbaar. Dit effect geldt duidelijker voor grote steden dan voor andere gemeenten na fusie.
5. En het aanzien van de bestuurders stijgt wat, denken ze. ‘Groot’ komt wat makkelijker elders binnen, heet het ook.

Maar zijn dit echte voordelen? Opvallend is dat de voordelen voor burgers niet genoemd worden. Ze zijn indirect. Als ambtenaren meer plannen merk je daarvan niet zoveel. En herindeling wordt ingezet als oplossing voor allerlei problemen, waar een andere aanpak meer nodig is. Neem bevolkingsdaling. Een probleem voor Nuth en Valkenburg a.d. Geul en voor Gulpen-Wittem. Bij bevolkingsdaling nemen de middelen vaak af. Dan is herindeling misschien meer schijnmanoeuvre.

De **voordelen van herindeling**, als ze al optreden, doen zich vooral intern voor. Zijn er ook nadelen?

1. De bestuurskrachtmetingen tonen dat grotere gemeenten, na herindeling ook zwakheden kennen. Grote gemeenten krijgen evenzeer onvoldoendes als kleinere. Venlo krijgt veel kritiek, maar eerder ook Heerlen. En Sittard-Geleen kwam zelfs in grote financiële moeilijkheden na de herindeling.
2. Gemeenten als Beesel komen in de tweede ronde niet eens slecht uit de bestuurskrachtmeting. Blijkbaar moet je een organisatie en wat daarbij komt kijken ook goed organiseren, zorgen voor een goed klimaat e.d. .
3. Na herindeling ontstaan soms gemeenten met meer dan 20 kernen. Neem Gulpen-Wittem. Als bestuurders daar ernstig rekening mee houden en goed sonderen wat speelt en hun gezicht laten zien, kan dat mogelijk. Maar doen ze het ook? Over het algemeen krijgen de kernen uit kleine gemeenten na herindeling bestuurlijk minder aandacht dan ze gewend waren. Zie Broekhuizen en Boekhuizenvorst in Horst a.d.

Maas. Misschien is nog een persoon vertegenwoordigd in de raad en een wethouder uit de voormalige gemeente zit er meestal ook niet in. Maar Venray dan? Heeft veel kernen, zoals Leunen, Castenray. Daar hoor je niet zoveel gekrakeel. Moet gezegd worden. Herindeling went ook.

4. Wat vroeger snel geregeld kon worden, leidt nu eerst tot een plan en tot nog een plan. Het is niet bewezen dat een grotere gemeente na herindeling sneller werkt voor burgers. Aan die planmatigheid heeft de burger niet veel. Die burger meet het bestuur af aan de daden en zo gezien ontstaat er nooit een hoeracomité pro herindeling.
5. Het aantal intergemeentelijke samenwerkingsverbanden neemt ook door fusie niet af. Logisch, een gemeente is na herindeling voor bepaalde zaken ook weer te klein. EEN schaal voor alles de goede, bestaat niet.
6. De betrokkenheid van burgers bij het bestuur blijft onder 20.000 inw nog wel bestaan maar hoe groter de gemeente hoe moeizamer die betrokkenheid is. In grotere gemeenten zijn raadsleden en wethouders vrijwel onbekend.
7. Herindeling wordt vaak verkocht als: het wordt wel groter maar daar zetten we schaalverkleining tegenover in de vorm van bestuurlijke vernieuwing. Bijv. dorpsraden. Echter, het succes van dorpsraden is gemiddeld genomen afwezig. Dorpsraden hebben vaak geen bevoegdheden of er wordt niet echt naar geluisterd. De raad zingt zich los, a.h.w.

Maar echte kleine gemeenten hebben het heel moeilijk, ook al zijn de maatschappelijke problemen niet erg groot. Hunsel, Thorn handhaven? Kunnen zij de wetgevingsvloed, digitalisering en europeanisering, de decentralisatie enz. tegemoet treden? Dat was moeilijk. Herindeling heeft voordelen maar verlangt van bestuurders (burgemeesters, wethouders, raadsfracties) – om de nadelen niet te laten overheersen- ook iets andere opstelling qua signaleren, communiceren en de boel bij elkaar houden.

Toch maar eens nadenken over wat anders?

We zochten en vonden een alternatief: SETA. Los van herindelingsdebatten, want niemand van ons had daarmee te maken.

SETA houdt het volgende in:

- laat de gemeentebesturen bestaan,
- vorm een pool van ambtenaren, en
- laat gemeenten gewoon opdrachten geven aan die pool; de ambtenaren leveren dan uit wat de gemeenten willen.

Maatwerk als ***maatwerk*** wordt gevraagd en ***confectie***, dus hetzelfde product als drie gemeenten die een pool vormen hetzelfde willen.

- Zo blijft het bestuur dicht bij de burgers en ambtenaren kunnen elkaar toch helpen.
- Ambtenaren zullen zo sneller kunnen werken: want herhaling van een plan voor een tweede of derde opdrachtgevende gemeente, ook al verschilt een plan voor zeg recreatie en toerisme door de verschillende gebiedskenmerken of politieke kleur van het college, werkt gewoon sneller. Als je eenmaal aan het plannen bent
- En de zwakkere trekt zich op aan de kennis van de sterkere gemeenten waarvan de ambtenaren ook in de pool zitten.
- In lijn met het vorige: ambtenaren komen toe aan zaken waar ze eerst niet aan toe kwamen. E-government?
- Soms zal een plan per gemeente kunnen plaatsmaken voor slechts een plan voor alle gemeenten.

- Sommige zaken, zoals inkoop, kunnen goedkoper.
- Er treden minder fouten op. Bijv. als juristen de krachten bundelen. Europese aanbestedingsregels vergeten?
- Ambtenarensatisfactie stijgt: men ontmoet en werkt samen met vakgenoten.

Niet alle ambtenaren moeten in die ene pool. De gemeentebesturen moeten immers bijgestaan worden bij het formuleren van opdrachten en de raad kent een griffie. Die ambtenaren kunnen ook aan planning & control doen.

Dat concept combineert dus het voordeel van bestuurlijke kleinschaligheid met een beetje voordelen van opschaling van ambtenaren ZONDER herindeling. Aantrekkelijk dus. Tal van gemeenten zijn dan ook overgegaan op het omarmen van SETA. De BEL-gemeenten bijvoorbeeld en de gemeenten Oirschot, Eersel, Bladel enz. werken samen, en Grave, Cuyk, Boxmeer.

Al herindeling ene feit is

SETA is geschikt ook alsherindeling al lang een feit is. Dat blijkt wel in Cuyk en Boxmeer. Dat zijn al wat *grotere gemeenten die ook beperkingen kennen. Zo zie je, de ene echt goede schaal is niet te vinden. Je moet voor dit een kleine schaal hebben, voor dat een grotere en voor iets anders nog een grotere (inkoop). Wil je e-government invoeren dan is een aanpak veel goed koper als je dat met een aantal gemeenten samendoet. (zie Friesland).*

De ideale omvang van een gemeente bestaat eigenlijk niet. Als je zo groot bent als een gemeente van 20.000 inw. heb je pakweg 110 fte aan personeel. Dan kunt je zelf het een en ander maar de praktijk wijst uit dat zo een gemeente voor tal van zaken bureaus inhuurt. Zoals voor de kwaliteitsinventarisatie van gemeenschapshuizen

Voorwaarden of barrières?

Je kunt het concept geleidelijk invoeren.

Het gaat goed als er vertrouwen bestaat, als alle partnergemeenten ongeveer even groot zijn en als je niet te politiek begint. Eerst maar eens inkopen want dat geeft financieel voordeel en zo genereert succes zijn eigen voortzetting.

Soms gaat het ook wel mis. De DAS-gemeentenformule lukte het niet. Of bij Lith-Geffen. Soms vinden politici hun eigen gemeentebestuur goed genoeg.

Conclusie: SETA is een alternatief voor herindeling. Klein kan zich versterken door ambtenaren te poolen. Maar ook als je al lang en breed geherindeeld bent, moet je nog samenwerken om zwakheden weg te werken. Neem juridische zaken. Gemeenten van een omvang van 20.000 inw. hebben vaak maar heel weinig juridische kennis in huis. Heb je meer kennis dan is de kans op het maken van fouten op het gebied van planschade of het je houden aan regels van Europees aanbesteden geringer. Dus zo gezien, is herindeling maar een beperkte oplossing.

Noord-Limburg: radicaler SETA?

Noord-Limburg tendeeft nu sterk naar herindeling. Gedeputeerde Driessen is in overleg getreden en heeft het idee laten vallen om te koersen op vijf gemeenten in N-Limburg. Vijf dat zou kunnen als de politici uit de gemeenten het zelf willen en als het provinciebestuur het ook wil. Veel kan. Je kunt de provincie ook opheffen door die samen te voegen met Noord-

Brabant. Dat kan als de politieke wil er is. Maar moet het dan ook? Het valt op dat als provinciale politici zo makkelijk wijzen naar andere en met opheffing dreigen maar zelf ook de kalkoen niet willen zijn die zegt: slacht me maar tegen Kersttijd.

De vraag dringt zich op of het nou ook geheel anders zou kunnen. Kunnen bestuurskundigen nou eens zeggen: denk eens aan iets heel anders. Ter wille van het debat ben ik in de pen geklommen. Ook vanuit het idee dat herindeling tal van nadelen heeft, zoals een dreigende verminderde betrokkenheid van burgers en toenemende psychologische afstand ten opzichte van de gemeente (ondanks ICT).

Wat zou kunnen is het volgende:

1. **Geheel Noord-Limburg krijgt één pool van ambtenaren.** Waar ze gelokaliseerd worden blijft even buiten beschouwing. Stel eens dat het na overleg met medezeggenschapsorganen lukt om ze bij elkaar te krijgen op 1 jan. 2009.
2. **Gemeenten blijven bestaan.** Wie wil herindelen kan dat doen maar wie niet wil hoeft het niet te doen. Misschien zijn er op zeker moment eind 2008 zeven gemeenten of tien of vijf. Gemeentebesturen kunnen van onderop beslissen wat te doen. We nemen aan dat het om acht gemeenten gaat. We noemen bewust geen namen want dan let iedereen daar weer op.
3. Gemeentebesturen blijven **dicht bij de burgers** en dus aanraakbaar. Ze kennen hun eigen domein.
4. Die gemeentebesturen formuleren wat ze willen voor burgers of moeten van andere overheden in **opdrachten**. Ze sturen opdrachten naar de pool. Die levert maatwerk. Elke gemeente krijgt wat die wil, zoals een gemeente ook een extern adviesbureau kan vragen om een plan of ander voorstel. Die pool levert misschien ook confectie. Als elke gemeente hetzelfde beleid wil om de Leerplicht van leerlingen te handhaven, dan kun je dat doen.
5. Het concept is een soort **contractmodel**. Wie echter geen opdrachten kan formuleren omdat die niet weet wat die wil, moet eigenlijk niet meedoen. Voor warhoofden is in dit concept geen plaats.
6. **Gemeenteraden blijven gewoon bestaan.** De kiezer kan ze gewoon afrekenen. Ze zijn hoogste orgaan in een gemeente en geven kaders aan bepaalde opdrachten.

Voordelen

Dit concept heeft de volgende voordelen.

1. Een robuust apparaat. We hoeven het niet meer direct over kwetsbare ambtenaren te hebben die op eenmansposten zitten.
2. Tussen ambtenaren is meer taakverdeling mogelijk zodat ook ambtenaren op gebieden actief worden die er vroeger in de service aan burgers bij inschoten.
3. De ambtenaren komen in een pool en worden als de pool draait niet meer aangenomen op een specifieke functie. Ambtenaren moeten breder inzetbaar zijn dan dat ze binnenkomen op functie x en die dan eeuwig moeten blijven houden ook al voelen ze zich daar niet erg happy. Uit een oogpunt van modern personeelsbeleid kan meer.
4. De pool voert herhaaldelijk opdrachten uit in dezelfde hoek of die nagenoeg hetzelfde zijn. Dat gaat sneller en is dus goedkoper. Zeker goedkoper als sommige gemeenten tegen elkaar zeggen dat ze hetzelfde willen.
5. Het bestuur blijft de baas. Heeft het primaat, zoals dat heet.
6. Het bestuur blijft dicht bij de burgers.
7. In de pool geldt samen sterk. De zwakkere gemeente kan zich door poolvorming als het ware optrekken aan de sterkere groep.

8. De pool komt toe aan zaken die eerder niet uit de verf kwamen. Kwaliteitswinst dus. Denk aan mediation bij juridische geschillen. Kan nu eindelijk wat aan gebeuren.
9. Er is kracht mogelijk voor de echt regionale zaken.

Hoe werkt het?

- Werken met opdrachten.
- Afstemmen van opdrachten.
- Er moet een dagelijks bestuur komen dat de pool aanstuurt. Dan kan een bestuur zijn dat komt uit alle gemeenten.
- Er moeten een algemeen bestuur komen. Dat bestaat uit vertegenwoordigers uit de raden van de gemeenten. Net zoiets als de Drechtstedenraad nu.

Het concept kan als aan ***voorwaarden*** voldaan is.

- Noord-Limburg moet boven zichzelf uitstijgen in verbeeldingskracht en actie.
- Vertrouwen en een wil om het mogelijk te maken, is daarvoor nodig.
- Vooruit gericht denken. Iets nieuws durven doen.
- Geen grote gemeente die de baas speelt.
- Begin met het leren omgaan met opdrachten.
- Zorg ervoor dat geen partij zich verliezer voelt. Communiceer.
- Laat gemeenteraden nadrukkelijk meedraaien in dit geheel.
- Zorgt dat een dans om de macht voorkomen wordt.

Kan het in Noord-Limburg?

1) Het is een constructief voorstel buiten de geestelijke gevangenis van het herindelingsdenken.

2) In dit concept is er eventueel plaats voor gemeenten als Meijel, Beesel, Sevenum, en ook voor Gennep, Bergen e.d., mocht het nog niet direct tot herindeling komen of de besturen er nog niet aan toe zijn..

3) *Het grote voordeel is dat herindeling van gemeenten niet per se nodig is om toch voordelen te genieten.*

4) En er wordt een heel eind tegemoet gekomen aan denkbeelden van mensen als Leers, die spraken over en gemeenten op Zuid-Limburgse schaal. Wat vermeden wordt is dat we grote gemeenten krijgen die niet meer weten wat leeft bij burgers.

5) En er zou door gemeenten eindelijk eens op Noord-Limburgse schaal geregeld kunnen worden, wat daar thuishoort, bijv. een strategische visie.

Of ik denk dat het tot dit voorstel komt, dat het omarmd wordt?

We zouden er op zijn minst over kunnen denken.

Er zal mogelijk niet voldoende vertrouwen tussen gemeentebesturen en verbeeldingskracht zijn om dit mogelijk te maken.

In dit concept hebben wethouders niks te doen? Onjuist. Net zoveel als vroeger. Ze moeten over een concept-voorstel overleggen met ambtenaren. Ze laten zich zien bij interactie met burgers.

En de raden dan? Die blijven doen wat ze deden: begroten, agenderen, kaders stellen, besluiten nemen over verordeningen, enz. Het voorstel past in de dualisering en de wettelijke taak van gemeenteraden.

Wie neemt de regie en wie wordt hier erkend?

Meijel e.d. zouden dit voorstel kunnen omarmen maar dan had het bestuur misschien eerder een kleine SETA al de afgelopen jaren al met Helden moeten regelen. Ze komen wat laat.

Nee, want velen zitten gevangen in wat je misschien toch voorzichtig de tunnelvisie van herindeling. Herindeling heeft de charme van bestuurlijke simpelheid en ik moet toegeven: heel klein is te klein, dus herindeling hier en daar kan. Ik heb ook wel eens een gemeente de herindeling in gepraat en heb ook wel eens als advocaat contra herindeling opgetreden. .

Zal het er toch niet toe kunnen leiden dat er een eenheidsworst ontstaat aan beleid en dat van dat maatwerk niks terecht komt? Als gemeentebesturen niet weten wat ze willen, kan het 'concept' tenderen naar confectie. De politici moeten dus blijven nadenken wat ze willen. Het politiek primaat wordt zeker niet minder uitgedaagd.

Is dit niet een handige truc om bij grootschalige herindeling uit te komen?

Zo niet bedoeld.

Herindeling, als het dan niet goed gaat, marcheren we weer naar de volgende herindeling.

Nostalgie is hierbij een slechte raadgever. Maar ontstaat toch niet een vervreemding van de burger die te maken krijgt

- met fuserende kranten (zelden enthousiaste krantenredacties gehoord),
- met fuserende scholen (zeker wordt dan e.e.a. professioneler, maar waar door bestuurders zaken bedacht kunnen worden waarvan leraren denken: willen we dit?) ,
- fuserende verzorgingshuizen (meer planning van de lamellenreparatie i.p.v. binnen twee uur na constatering van een fout),
- wegtrekkende, gefuseerde banken,
- verdwijnende kaartjeskooploketten,
- samenvoeging van voorzieningen tot rendabeler eenheden (hoe lang duurt het nog dat een dorp zijn voetbalclub houdt?).

Domineert het economisch denken niet teveel? De mobiele, alerte, opgeleide, internettende burgers met veel tijd en vermogen zich overal in te verdiepen en hulp te kopen (taxi, enz.), kunnen hierin wel mee maar de inburgerende burgers, medelanders, ook?